

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Maja Lipovača

Primerjava političnega sistema ZDA in Velike Britanije

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Maja Lipovača

Mentor: red. prof. dr. Bogomil Ferfila

Primerjava političnega sistema ZDA in Velike Britanije

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

PRIMERJAVA POLITIČNEGA SISTEMA ZDA IN VELIKE BRITANIJE

Vsaka država ima drugačno državno ureditev, katere posledica je obstoj različnih političnih sistemov. Na podlagi delitve oblasti so organizirani parlamentarni sistem, predsedniški sistem, parlamentarno – predsedniški sistem oz. polpredsedniški sistem. V svojem diplomskem delu sem primerjala dve državi z različnima političnima sistemoma. Za primerjavo sem izbrala ZDA in Veliko Britanijo, saj nastanek predsedniškega političnega sistema povezujemo z nastankom ustave v ZDA leta 1787, parlamentarni sistem pa je nastal in se razvil v Angliji. Celotno diplomsko delo temelji na primerjavi političnih sistemov in v ugotavljanju v čem sta si podobna ali različna. Predvsem so me zanimali vpliv kongresa na delo ameriškega predsednika, vpliv parlamenta na delo predsednika vlade Velike Britanije, neodvisnost predsednika vlade Velike Britanije in predsednika ZDA pri sestavljanju kabineta, ter dejanske in ne le simbolične pristojnosti kraljice Velike Britanije. Pri primerjavi omenjenih sistemov sem si pomagala s tremi hipotezami, ki sem jih postavila na začetku naloge.

Ključne besede: predsedniški/parlamentarni politični sistem, tri veje oblasti: izvršilna, zakonodajna in sodna veja, pooblastila šefa države, parlament.

COMPARATIVE POLITICAL SYSTEMS OF USA AND UNITED KINGDOM

Each country in the contemporary world has a different government system, hence the existence of different political systems. Depending on the distribution of authority, those are: the parliamentary system, the presidential system, the parliamentary-presidential system, i.e. the semi-presidential system. In my dissertation I compared two countries with different political systems. For purposes of comparison, I chose the United States and the United Kingdom, because the presidential system stems from the creation of the U.S. Constitution in 1787, whereas the parliamentary system was born and developed in the U.K. The whole dissertation is based on the comparison of these two political systems and finding what they have in common and where they differ. I was primarily interested in the influence of the U.S. Congress on the functions of the President of the U.S., the influence of the parliament on the functions of the Prime Minister of the UK, the independence of the Prime Minister of the UK and the President of the U.S. when choosing staff members for their respective cabinets, and the actual, not just symbolic, jurisdiction of the Queen of the UK. In my comparison of the aforementioned political systems, I used three hypotheses which I have stated at the beginning of my dissertation as an aid.

Key words: the presidential/parliamentary system, three branches of power: executive, legislature and judiciary, powers of the head of the state, parliament.

KAZALO

1 UVOD:	5
1.1 HIPOTEZE:	5
1.2 STRUKTURA NALOGE:	6
2 TEORETIČNA IZHODIŠČA	7
2.1 POLITIČNI SISTEM	7
2.1.1 PREDSEDNIŠKI SISTEM	7
2.1.2 PARLAMENTARNI SISTEM	7
2.2 POLITIČNI SISTEM ZDA	8
2.2.1 IZVRŠILNA VEJA OBLASTI:	8
2.2.2 ZAKONODAJNA VEJA OBLASTI:	10
2.2.3 SODNA VEJA OBLASTI	12
2.3 POLITIČNI SISTEM VELIKE BRITANIJE	13
2.3.1 IZVRŠILNA VEJA OBLASTI:	13
2.3.2 ZAKONODAJNA VEJA OBLASTI:	17
2.3.3 SODNA VEJA OBLASTI	21
3 ANALIZA	22
4 ZAKLJUČEK	25
5 LITERATURA	26

1 UVOD:

Preučevanje svetovnih politik nam omogoča videti širšo podobo političnih ter družbenih okvirov določene države ter ugotavljanje prednosti in slabosti nekega sistema oz. podsistema (Derbyshire 1996, 4). Posledica različnih državnih ureditev je obstoj različnih političnih sistemov. Primerjanje in preučevanje političnih sistemov ter njihovih politik nam omogoča videti neskončno možnosti izločevanja slabših in boljših možnosti (Ferfila 2001, 12). S primerjavo političnih sistemov lahko razumemo, kako se je razvil in oblikoval določen politični proces (Derbyshire 1996, 4).

Že Montesquieu je ločil med zakonodajno, izvršilno in sodno vejo oblasti, kjer je vsako vejo oblasti morala opravljati različna oseba ali državni organ. Ti organi naj bi med seboj sodelovali in se medsebojno nadzorovali, hkrati pa bi bili relativno samostojni in neodvisni drug od drugega, kar naj bi preprečilo nadvlado enega državnega organa nad drugim (Grad 2000, 51). Danes načelo delitve oblasti določajo moderne ustave in ustave novih demokratičnih držav. Na podlagi delitve oblasti so organizirani parlamentarni sistem, predsedniški sistem, parlamentarno – predsedniški sistem oz. polpredsedniški sistem (Šturm 1998, 14).

Jaz sem se odločila, da bom v svojem diplomskem delu primerjala dve državi z različnima političnima sistemoma. Izbrala sem ZDA in Veliko Britanijo, saj nastanek predsedniškega političnega sistema povezujemo z nastankom ustave v ZDA leta 1787 (Grad 2000: 59), parlamentarni sistem pa je nastal in se razvil v Angliji, kjer je med nosilcema zakonodajne veje oblasti (parlament) in izvršne veje oblasti (kralj) v stoletjih boja za prevlado, prišlo do vzpostavitve ravnotežja in delitve oblasti (Ribičič 2000, 78).

1.1 HIPOTEZE:

Cilj mojega diplomskega dela bo primerjati politični sistem Velike Britanije s političnim sistemom ZDA, ter ugotoviti razlike in podobnosti med njima. Predvsem me zanimajo vpliv kongresa na delo ameriškega predsednika, vpliv parlamenta na delo predsednika vlade Velike Britanije, neodvisnost predsednika vlade Velike Britanije in predsednika ZDA pri sestavljanju kabineta, ter dejanske in ne le simbolične pristojnosti kraljice Velike Britanije. Tako se bodo moje hipoteze glasile:

H1: Parlament ima v Veliki Britaniji na delo predsednika vlade večji vpliv kot ima kongres na delo predsednika ZDA.

H2: Ameriški predsednik ima pri sestavi kabineta večjo neodvisnost kot predsednik vlade Velike Britanije.

H3: Predsednik ZDA ima večje pristojnosti kot monarh Velike Britanije.

Hipoteze bom poskušala potrditi s pomočjo naslednjih metod raziskovanja:

- študija primera: z njo preučujemo posamezne konkretne primere, ki pomagajo bolje razumeti objekt raziskovanja.
- primerjalno raziskovanje: iščemo podobnosti in razlike med posameznimi deli raziskave in jih primerjamo.
- analiza primarnih virov (zakonov in zakonskih aktov, ustave...)
- analiza sekundarnih virov (strokovnih knjig in člankov)

s pomočjo deskriptivne metode

(Weiss 1998; Hayman v Wright 1968; Nachmais 1979; Rossi in drugi 1999; Reiss v MacKenzie in Uchida 1994; Fink Hafner in Kustec 2001).

1.2 STRUKTURA NALOGE:

Vsebino diplomske naloge bom razdelila na tri dele. V prvem delu diplomskega dela bom predstavila teoretična izhodišča, na podlagi katerih bom lahko črpala informacije potrebne za nadaljno analizo, preko katere bom ugotovila ali moje hipoteze držijo ali ne. Empirični, torej drugi del moje diplomske naloge bo vključeval primerjalno analizo izbranih političnih sistemov, s pomočjo katere bom preverila zastavljene hipoteze. V sklepnih besedah, ki predstavljajo zadnji vsebinski del, bom povzela ključne ugotovitve diplomskega dela.

2 TEORETIČNA IZHODIŠČA

2.1 POLITIČNI SISTEM

Politični sistem je skupek institucij in norm, ki oblikujejo razmerja med javno oblastjo in preostalo družbo. Za opredelitev pojma potrebujemo dve predpostavki: obstoj okolja (sistem je del okolja) in prisotnost razmejitev, ki ločuje sistem od njegovega okolja (Della Porta 2003, 16–17). Sisteme razvrščamo tudi glede na delitve oblasti oz. enotnosti oblasti. Na podlagi delitve oblasti sta se razvila parlamentarni in predsedniški sistem (Grad 2000, 54).

2.1.1 PREDSEDNIŠKI SISTEM

Za predsedniški sistem je predvsem značilno, da izvršilno vejo oblasti vodi šef države kot individualni državni organ. V tem sistemu je vzpostavljeno ravnotežje med tremi vejami oblasti, ki se medsebojno balansirajo, nadzirajo in sodelujejo – to imenujemo tudi sistem zavor in ravnovesij (“checks and balances”). Predsedniški politični sistem je nastal prav v ZDA z ustavo leta 1787. Prvi člen ustave definira izvršilno vejo oblasti, drugi člen zakonodajno, tretji pa sodno vejo oblasti. Tako je v ZDA nosilec izvršilne veje oblasti predsednik, ki je izvoljen na volitvah, ki nimajo povezave z volitvami v kongres in je pri svojih odločitvah popolnoma neodvisen od kongresa (ta ga ne more razrešiti, predsednik pa ne more razpustiti kongresa) (Separation of powers under the United States Constitution). Pri izvajanju politik mu pomagata kabinet in obsežna državna uprava. Kongres, ki je sestavljen iz predstavnškega doma in senata je nosilec zakonodajne oblasti. Sodna veja oblasti pa je v rokah vrhovnega sodišča (The White House).

Po ameriškem zgledu so predsedniški sistem povzele tudi nekatere države Latinske Amerike, Južna Koreja, Filipini ter afriške države. (Grad in Kaučič 2003, 175).

2.1.2 PARLAMENTARNI SISTEM

Parlamentarni sistem je nastal in se razvil v Angliji, kjer je med nosilcema zakonodajne veje oblasti (parlament) in izvršne veje oblasti (kralj) v stoletjih boja za prevlado, prišlo do vzpostavitve ravnotežja in delitve oblasti, medtem ko se je sodna veja oblasti osamosvojila že prej. Ustavnoppravna teorija v Veliki Britaniji opredeljuje parlamentarni sistem kot sistem, v katerem sta zakonodajna in izvršna oblast enakopravni, imata odnos medsebojnega dinamičnega ravnotežja in

vzajemnega delovanja druga na drugo (Ribičič 2000, 78).

Za parlamentarni politični sistem je značilno, da veje oblasti niso popolnoma jasno ločene med seboj, saj imata izvršilna in zakonodajna oblast velik vpliv ena na drugo. Namreč vlada je parlamentu odgovorna in ne more delovati brez zaupnice parlamenta, saj če jo izgubi, vlada pade (House of Commons). Sodna veja oblasti pa naj bi bila samostojna in neodvisna, čeprav je v Veliki Britaniji to postala šele z Aktom o ustavni reformi iz leta 2005 (Constitutional Reform Act).

2.2 POLITIČNI SISTEM ZDA

2.2.1 IZVRŠILNA VEJA OBLASTI:

Ker imajo v ZDA predsedniški sistem, se izvršilna oblast nahaja v rokah ameriškega predsednika.

PRESEDNİK ZDA:

Za predsednika ZDA je lahko izvoljen le v ZDA rojen človek, star najmanj 35 let, ki je zadnjih 14 preživel v ZDA (The Executive Branch). Predsednik je izvoljen na neposrednih volitvah za dobo 4 let z možnostjo ponovne izvolitve, izvolijo ga elektorji, ki glasujejo za svojega kandidata (Ferfila in drugi 2001, 843). Predsednik je lahko od 1951 leta dalje, ko so sprejeli 22. amndma k ustavi, v vlogi predsednika največ dva mandata, po izteku drugega mandata se nima pravice nikoli več kandidirati za položaj predsednika. Pred letom 1951 pa ni bilo omejeno kako dolgo je nekdo lahko predsednik ZDA. Franklin Delano Roosevelt je bil tako kar štirikrat zapored izvoljen za predsednika ZDA (The Executive Branch).

V rokah predsednika je izvršilna veja oblasti, predsednik pa je hkrati šef države in vrhovni poveljnik ameriške vojske. Njegova glavna naloga je implementacija zakonov, ki jih je napisal kongres, potrdil pa jih je sam, da so postali veljavni. Predsednik ZDA namreč podpisuje zakone, ki jih predlaga in sprejema kongres, večinoma sicer na pobudo predsednika. Ko je predlog zakona potrjen v obeh domovih parlamenta, o njegovi nadaljni usodi odloča predsednik. V najboljšem primeru ga predsednik podpiše, s čimer predlog postane zakon, v najslabšem pa ga doleti predsedniški veto, ki ga lahko kongres preseže le z dvotretjinsko večino. Da bi lažje lahko implementiral zakone si v ta namen sestavi kabinet, o tem kdo bo član kabineta pa odloča le on (The Executive Branch).

Ameriška ustava daje predsedniku izjemno veliko moč, saj mu podeljuje pet najpomembnejših vlog v državi. Predsednik združuje:

- funkcijo predsednika države
- funkcijo predsednika vlade
- funkcijo vrhovnega poveljnika
- funkcijo vrhovnega diplomata
- funkcijo glavnega poosebljanja prioritet države

Poleg že omenjenih, ima predsednik ZDA še druge pomembne funkcije:

- **imenuje zvezne sodnike:** med pomembnejšimi predsedniškimi nalogami je imenovanje zveznih sodnikov, pri katerih je vrhunec imenovanje članov vrhovnega sodišča. Tako sodnike kot veleposlanike mora potrditi senat, zato je dobro, če ima tam večino nasprotna stranka, ker potem obe strani iščeta kompromisno rešitev.
- **imenuje veleposlanike in podpisuje mednarodne pogodbe:** predsednik imenuje tudi veleposlanike in podpisuje mednarodne pogodbe, ki pa morajo prav tako na potrditev v senat. Vojne ne sme sam razglasiti, ampak potrebuje odločitev kongresa, vendar so se ameriški predsedniki vse od druge svetovne vojne naprej temu uspešno izogibali, tako da so vojne opredeljevali z drugimi imeni, kot na primer akcija, posredovanje in podobno.
- **predlaga proračun:** kongresniki skušajo razvozlati namene šefa države vsako leto med njegovim govorom o položaju v državi (State of the Union Address), ko predsednik razloži, kaj se dogaja doma in po svetu, ter napove politične smernice. Vsako leto tudi predlaga proračun.
- **odloča o državnih birokratih:** ob menjavi administracije, ko je izvoljen nov predsednik, vsi državni birokrati na pomembnejših položajih podajo odstopne izjave in od novega predsednika je odvisno, ali bodo ostali na položajih.
- **pomilostitev zapornikov:** med pomembnimi predsedniškimi pooblastili so tudi pomilostitve, ki so absolutne in nanje ni priziva, razen v areni javnega mnenja, kot na lastni koži spoznava večina predsednikov, ki pomilosti kakšno izrazito sporno osebo (Rossiter v Wolf, 273 – 278).

Po ustavi je določeno, da se predsednika, podpredsednika in ostale državne uradnike v

primeru izdaje, podkupnine ali drugih težjih kaznivih dejanj kot posledica obsodbe po ustavni obtožbi (impeachment) razreši z mesta. V primeru odstranitve predsednika s predsedniškega mesta, njegove smrti ali v primeru nesposobnosti opravljanja pristojnosti, podeduje vse predsedniške funkcije podpredsednik (Ferfila 2001, 843).

KABINET

Ministri (v ZDA državni sekretarji) so predsednikovi uslužbenci, **odgovorni so samo njemu in so od njega povsem odvisni**. Ko predsednik prevzame oblast je njegova prva naloga, da sestavi kabinet. Kabinet sestavlja petnajst departmentov, ki jih vodijo sekretarji (enakovredni ministrom pri nas) in državni tožilec (The Executive Branch). Člani kabineta pa ne rabijo, tako kot je to primer v parlamentarnih demokracijah, biti člani parlamenta. Predsednikov kabinet ni izvršilno telo, ker nima pooblastil, da bi odločal o vladni politiki (Bowles 1998,112). Sekretarji so odvisni od predsednika, so mu podrejeni in odgovorni. V kolikor z delom sekretarjev ni zadovoljen, jih lahko predsednik kadarkoli razreši.

2.2.2 ZAKONODAJNA VEJA OBLASTI:

Parlamenti v svetu se razlikujejo po sestavi in svojih nalogah. Za ameriški kongres je značilno, da uresničuje federativno enakopravnost kot delitev oblasti. Zanimivost ameriškega kongresa je ta, da sta oba domova skoraj enako močna, saj je v večini dvodomnih parlamentih eden bolj pomemben od drugega (Ferfila 2001, 57).

KONGRES:

Kot določa prvi člen ameriške ustave, je zakonodajna veja oblasti v ZDA sestavljena iz predstavnškega doma (House of Representatives), ki predstavlja spodnji dom in Senata, ki predstavlja zgornji dom. Skupaj tvorita kongres. Po ameriški ustavi ima kongres veliko pristojnosti, najbolj pomembne med njimi pa so: je edina veja oblasti, ki lahko ustvarja nove zakone in spreminja že obstoječe, ustanavljanje sodišč, napovedovanje vojne in zbiranje vojske, ustanavljanje poštних uradov in poštних poti, plačevanje dolgov, uvajanje davkov, taks, carin in trošarin, zagotovitev skupne obrambe ter splošne blaginje ZDA, izposojanje denarja v imenu ZDA, obtoževanje državnih uradnikov, med njimi predsednika držav. Tako izvaja kongresne preiskave, ki preučujejo delo izvršilne veje oblasti (odmevna primera iz zgodovine sta afera Watergate in Iran-Contra) (The Legislative Branche). Najpomembnejša naloga kongresa je izpeljava zakonodajnih

postopkov. To je zapleten proces in pravzaprav do podpisa prispe le majhen delež predlaganih zakonov. Postopek se prične s predstavitvijo v enem ali drugem domu kongresa, zatem pa je usmerjen na odbor za vprašanja s tega področja, ki preuči potrebo po tovrstnem zakonu in vprašanje, ali bi konkreten predlog primerno rešil dani problem. V primeru pozitivne odločitve odbora gre predlog zakona v razpravo celotnemu domu in ob sprejetju v drugi dom, kjer se ponovno odvijejo osnovni postopki. Če zakon sprejme tudi drugi dom, je na predsedniku ZDA odločitev o podpisu ali vložitvi veta. Izvedba slednjega vrne zakon v kongres ter vnovičen postopek, ki omogoča sprejetje zakona preko predsednika države v primeru pozitivnega glasovanja dvotretjinske večine (The Legislative Process). Tako oba domova enakopravno sprejemata zakone in državni proračun, vendar ima določeno prednost pri nekaterih zadevah predstavniški dom (zakonodajno iniciativnost glede finančnih zakonov), pri zunanji politiki in imenovanju funkcionarjev pa ima prednost senat (Grad 2000, 59).

PREDSTAVNIŠKI DOM

Predstavniški dom kongresa ima 435 članov, število članov iz posamezne zvezne države je odvisno od števila njenih prebivalcev. Največ jih ima Kalifornija (45). Predstavniki v kongresu služijo dveletni mandat, izvoljeni pa so neposredno na volitvah v matični zvezni državi, ki jo predstavljajo. V spodnji dom je lahko izvoljena oseba stara najmanj 25 let, državljan ZDA pa mora biti vsaj sedem let pred izvolitvijo, ter prebivalec zvezne države, ki jo zastopa (The Legislative Branch).

Predstavniški dom vodi govornik doma – Speaker of the House, ki ga člani doma izberejo sami (Ferfila 1992, 192) in je tisti, ki bi za podpredsednikom prevzel predsedniško funkcijo. Govornik doma je član stranke, ki zaseda večino v domu (The Legislative Branch). Trenutna govornica doma Nancy Pelosi je prva ženska v zgodovini ZDA, ki je bila novembra lani imenovana na ta položaj (Speaker Nancy Pelosi). Predlogi zakonov o davkih izvirajo iz predstavniškega doma (The Legislative Branch). V primerjavi s senatom je bolj institucionaliziran, bolj hierarhičen in manj anarhičen. Več se ukvarja z gospodarskimi zadevami in proračunom, poleg tega mora biti vsa zakonodaja, povezana z obdavčitvami in dohodki predlagana v Predstavniškemu domu (Ferfila 2001, 57).

SENAT

Senat je zgornji dom dvodomnega kongresa ZDA. Sestavo in pooblastila senata določa prvi člen ameriške ustave. Senat velja za prestižnejšo ustanovo kot predstavniški dom, saj je manjši, ima več politične moči in daljše mandate. Senatorji so izvoljeni za obdobje šestih let. Volitve ne potekajo po vseh ZDA naenkrat, tako da se vsaki dve leti zamenja približno tretjina senatorjev. Predsednik senata je podpredsednik Združenih držav Amerike. Njegova vloga je vodenje sej, glasovalno pravico pa ima le v primeru izenačenja (Senate). Za razliko od predstavniškega doma, kjer je število članov iz posamezne zvezne države odvisno od števila njenih prebivalcev, v senatu vsaka zvezna država ima le dve senatorski mesti, ne glede na število prebivalcev znotraj posamezne zvezne države. Do ratifikacije 17. amandmaja leta 1913 so bili senatorji izbirani s strani predstavnikov zakonodajne veje oblasti in so bili tako neodvisni od ljudstva. Za senatorja je lahko izvoljen vsak, ki je star vsaj 30 let, državljan ZDA pa mora biti vsaj devet let pred izvolitvijo, ter prebivalec zvezne države, ki jo zastopa (The Legislative Branch).

Naloga senata je sodelovanje pri oblikovanju zakonov, potrditi mora tista imenovanja s strani predsednika, ki morajo imeti strinjanje (consent) senata, imenovanja vladnih uslužbencev in sojenje o političnih prestopkih ter ratificiranje pogodb, ki jih sklene predsednik (The Legislative Branch). Senat ima tudi nekatere posebne pravice kot je soglašanje nekaterim imenovanjem predsednika države (ambasadorjev, sekretarjev v kabinetu predsednika države, sodnikov vrhovnega sodišča), hkrati pa odloča o ratifikaciji mednarodnih pogodb (za ratifikacijo je potrebna kvalificirana dveh tretjin glasov vseh članov senata) (Grims 2006, 56).

Če pogledamo razmerje kongres – predsednik ZDA, ugotovimo, da njun odnos temelji na neodvisnosti, ker predsednika ne voli kongres, ga ne more odstaviti, mu ne določa pravic, predsednik pa hkrati ne more biti član kongresa (Ferfila 2002, 392). Zelo pomembna predsednikova možnost vplivanja pa je, da z vetom lahko prepreči sprejetje zakona.

2.2.3 SODNA VEJA OBLASTI

Sodni sistem ZDA je na zvezni ravni razdeljen na tri stopnje. Na dnu piramide je najti 94 okrajnih sodišč v vseh 50 državah in odvisnih teritorijih, ki so pristojna za sojenje v primeru kršitve zveznih zakonov ali pravnih med pripadniki različnih zveznih držav. Naslednjo višjo stopnjo predstavlja 13 okrožnih prizivnih sodišč, ki so namenjena le pregledovanju pravilnosti izpeljave postopka v smislu upoštevanja zakonov, ne pa tudi za obravnavanje samega primera. Vrh sodnega

sistema predstavlja vrhovno sodišče ZDA, ki je teoretično zadolženo za pritožbe na odločbe okrožnih prizivnih sodišč, a se na seznamu njegovih obravnav znajdejo le zadeve ustavnega pomena. Poleg naštetih vrst sodišč sodno vejo oblasti tvorijo tudi nekateri drugi sodni uradi, tako za primer računsko in davčno ter patentno sodišče (The Judicial Branch).

Zvezna sodišča opravijo le približno odstotek vseh sodnih primerov v državi, ostalo je v domeni lokalnega sodstva. Ker se v Združenih državah pred sodnikom znajdejo še tako majhni spori, je sodnih postopkov 25 milijonov letno, vsako leto pa je v sodni primer vključenih okoli 10 % prebivalstva. Lokalni sodni organi so vdani sojenju po lokalnih zakonih, kar je že vodilo do sporov z zvezno sodno oblastjo; znan je primer trenj med zvezno in posameznimi lokalnimi oblastmi v zvezi z emancipacijo afroameričanov v 60. letih preteklega stoletja. Tudi lokalna sodišča so razslojena na tri nivoje, izmed katerih je najnižji nivo preiskovalnih sodišč (izvirno trial court), navzgor pa sledijo apelacijska (prizivna) sodišča (izvirno appellate court) ter državno vrhovno sodišče (izvirno state supreme court). Lokalni sodniki do svojega položaja pridejo po različnih poteh glede na državo, mnogokrat po volitvah ali guvernerjevi postavitvi (Grodzins v Woll 1996, 78–88).

Vrhovno sodišče je na vrhu zveznega sodnega sistema, v njem deluje glavni sodnik (chief justice) in osem pridruženih sodnikov (associates), ki jih imenuje predsednik ZDA v soglasju z senatom. Najpomembnejša pristojnost vrhovnega sodišča je opravljanje ustavnosodne kontrole. Vrhovno sodišče zagotavlja uniformnost razlag zveznih zakonov, poleg tega razrešuje konflikte med državami. Je edino ameriško sodišče, ki je bilo ustanovljeno s tretjim s tretjim členom ustave, medtem ko je vsa ostala nižja sodišča ustanovil Kongres (Ferfila 2001, 848–849).

2.3 POLITIČNI SISTEM VELIKE BRITANIJE

2.3.1 IZVRŠILNA VEJA OBLASTI:

KRALJICA / KRALJEVINA:

Kraljica ima v Veliki Britaniji formalno izvršilno oblast. Ima posebno obredno in simbolično funkcijo. **Po dogovoru mora kraljica vedno privoliti v parlamentarne zakone in ravnati po nasvetu ministrov.**

Zakon Združenega kraljestva nima koncepta države kot subjekta in včasih uporablja pojem

kraljevina kot nadomestilo. Vendar pa je kraljevina nejasen koncept, predvsem v primerih kot je v Združenem kraljestvu, ko sta kraljevina in kraljica eno in isto. Kraljica /kraljevina je tako v Združenem Kraljestvu:

- formalna izvršila oblast Združenega kraljestva kot celote ter pripadajočih vlad Walesa, Škotske in Severne Irske
- del zakonodaje
- poglavar angleške cerkve
- vodja oboroženih sil
- vir avtoritete v sodstvu (Hennessey 1986, 346).

Funkcije in osebna oblast monarha so se postopno zmanjševale od leta 1688. Abdikacija Edvarda VIII. leta 1936 pa je verjetno pomenila konec vsake politične vloge monarha. Moderne funkcije monarha lahko opišemo takole:

- Da sodeluje pri ceremonijah in javnih svečanostih.(Pogosto je rečeno, da sta popularnost in odobravanje monarhije v javnosti neposredno povezana z dejstvom, da ima monarh malo politične oblasti in da predvsem zabava občinstvo.)
- Da svetuje in spodbuja stvari. Monarh ima namreč dostop do vseh vladnih dokumentov in ima redna srečanja s predsednikom vlade. Monarh ima tudi pravico, da zaupno izraža vladi svoja mnenja, vendar pa nima nobenega dogovora o tem, kakšno težo naj mnenja dobijo.
- Določena formalna dejanja; monarh mora sprejeti nasvete ministrov, ki vključujejo: odobritev zakonskih odredb (danes to nalogo izvede komisija v kraljičinem imenu), privolitev k odredbam v državnem svetu, imenovanja ministrov, veleposlanikov, škofov in sodnikov, kraljevi razglasi (razpustitev in sklic parlamenta ali razglasitev izrednega stanja), ratifikacija svečanih pogodb, podeljevanje plemiških nazivov, medalj in časti (Allot 1990, 377 – 380).

Obstaja domneva, da v nekaj posebnih primerih kraljica lahko in v resnici tudi mora izvajati osebno oblast. To je stvar konvencije in je zelo polemična zaradi majhnega števila precedenčnih primerov. Obstajajo interni dokumenti kabineta s smernicami za ravnanje v posamezni zadevi. Zdi se, da je vodilno načelo, da je voditelj države temeljni čuvar ustave in da mora intervenirati, kadar se normalno delovanje vlade ustavi. Priložnosti, v katerih se izvaja oblast kraljice so naslednje:

- Imenovanje predsednika vlade - kraljica mora imenovati osebi, ki lahko sestavi vlado v podporo spodnjega doma parlamenta. To navadno pomeni vodjo večinske stranke, ki je bila izbrana na splošnih volitvah.
- Odslopitev vlade in razpustitev parlamenta – v primeru, da je vlada dobila nezaupnico v spodnjem domu parlamenta, vendar pa odkloni svoj odstop, bi kraljica lahko odslovila vlado. A to se v Veliki Britaniji ni zgodilo že od leta 1783.
- Zvrnitev razpustitve parlamenta – ta možnost izhaja iz konvencije, da sme predsednik vlade kraljici svetovati naj razpusti parlament, monarh pa bi lahko zavrnil. A tudi to se v 20. stoletju ni nikoli zgodilo.
- Kraljica bi lahko zavrnila prošnjo predsednika vlade, da imenuje plemiče v zgornji dom takrat, ko je vzrok ta takšno prošnjo želja, da se zgornji dom preplavi z vladnimi podporniki, a se to ni zgodilo že vse od leta 1813.
- Kraljeva odobritev: po tem, ko spodnji in zgornji dom uskladita zakon, ki je bil v izdelavi, kralj zakon odobri, nato zakon postane veljaven. Vendar monarh že od leta 1709 ni zavrnil kraljeve odobritve k zakonu (Allan 1997, 443 – 52).

PREDSEDNIK VLADE:

Predsednika vlade na njegov položaj ne izvoli ljudstvo, ampak ga imenuje kraljica. Konvencija zahteva, da kraljica imenuje osebo, ki vodi večino v spodnjem domu parlamenta. Predsednik vlade je tudi nosilec funkcije prvega lorda finančnega ministrstva – First Lord of the Treasury, uradno bivališče prvega lorda pa je Downing Street 10, v zadnjem času pa tudi funkcije ministra za državno upravo. Dejansko pa za finančni resor ni odgovoren prvi lord, ampak finančni minister.

Funkcija predsednika vlade je stvaritev konvencije, najpomembnejša pooblastila predsednika vlade pa so prav tako dogovorjena. Najpomembnejše konvencije, ki zagotavljajo izjemna pooblastila predsednika vlade so naslednje:

- Predsednik vlade mora biti član spodnjega doma parlamenta ali uživati njegovo podporo.
- Predsednik vlade imenuje in razrešuje vse vladne ministre. Ima tudi pooblastila v

zvezi z imenovanjem drugih pomembnih javnih funkcij (mešanica zakonskih določil in konvencij). Kot minister za državno upravo lahko predsednik vlade sprejema ali pa vpliva na odločitve v zvezi z imenovanji višjih funkcionarjev v državni upravi. Predsednik vlade določa tudi status in hierarhično mesto drugih ministrov.

- Predsednik vlade določa, s čim se ukvarja kabinet, formulira njegove odločitve in razporeja delo kabineta. Obravnavanje kakšnih zadev pa zaradi načela kolektivne odgovornosti lahko zaupa manjšim skupinam ministrov.
- Predsednik vlade je posrednik med kraljico in vlado.
- Predsednik vlade lahko predlaga kraljici, naj razpusti parlament, ne da bi se posvetoval s kabinetom.
- Predsednik vlade je vodja notranje varnostne službe
- Predsednik vlade je najpomembnejši javni govorec države in ima kot tak edinstven dostop do sredstev javnega obveščanja (The powers of Prime Minister; The Powers of the Prime Minister and Limitations on His Power).

Najpomembnejše omejitve pooblastil predsednika vlade so tiste, ki mu onemogočajo, da bi svoja pooblastila uporabljal arbitrarno. Mednje sodi:

- Pravica kraljice, da v izjemnih primerih intervenira.
- Tveganje pri razrešitvi ministra iz kabineta, ki utegne uživati politično podporo. (V praksi svobodo predsednika vlade pri imenovanju ministrov omejujejo strankarski razmisleki).
- Predsednik vlade lahko izgubi položaj voditelja stranke, s tem pa tudi podporo v spodnjem domu.
- Predsednik vlade ne more uveljavljati svoje volje v nasprotju z voljo združenega kabineta, če ta uživa podporo spodnjega parlamenta (The powers of Prime Minister; The Powers of the Prime Minister and Limitations on His Power).

Kabinet je telo, **kolektivno odgovorno parlamentu**, ki oblikuje in koordinira delo vladnih resorjev. Po konvenciji predsednik vlade predlaga kraljici vsa imenovanja in razrešitve v kabinetu, na katere kraljica nima pravice veta. Ministre izbere iz svoje stranke v parlamentu. Večino morajo sestavljati člani spodnjega doma. Kabinet po navadi sestavlja od dvajset do trideset ministrov. Po

dogovoru so naslednji ministry vedno člani vlade: lord kancler, finančni minister, minister za zunanje zadeve, minister za notranje zadeve, obrambni minister, minister za trgovino in industrijo, minister za delo in izobraževanje, minister za socialne zadeve, minister za okolje, minister za Škotsko, minister za Wales in minister za Severno Irsko (Structure of the Cabinet Office).

Predvsem, ko je bil Tony Blair predsednik vlade, je bilo postalo popularno izenačevati pristojnosti predsednika Združenih držav Amerike s pristojnostmi predsednika vlade Velike Britanije. Naslednji primer pa potrjuje, da takšna primerjava vseeno ne odraža stvarnega stanja. Ko je bil John F. Kennedy izvoljen leta 1960 za predsednika Združenih držav Amerike, ni dodelil enega izmed treh najvišjih mest v svoji vladi, resorja financ, predstavniku svoje stranke, ampak je na tem mestu obdržal republikanca. Izvršni direktor podjetja General Motors (prav tako republikanec) je postal obrambni minister, mesto državnega sekretarja pa je Kennedy dodelil človeku, ki je bil pred tem aktiven pri upravljanju dobrodelnega sklada, nikoli prej pa ni imel kakršnekoli politične funkcije. Noben britanski predsednik vlade nima takšne stopnje svobode, ker je njegova izbira predvsem osredotočena in omejena na predstavnike njegove stranke, katerim so položaji v parlamentu omogočili tekomovanje za ministrske položaje (Brandt 2002, 223).

2.3.2 ZAKONODAJNA VEJA OBLASTI:

SPODNJI DOM PARLAMENTA (HOUSE of COMMONS)

Spodnji dom je najvplivnejša veja parlamenta. Sestavlja ga 646 izvoljenih poslancev (MP), od katerih vsak zastopa samo eno volilno enoto oz. zemljepisno območje. Vsakih pet let potekajo splošne volitve, na katerih vsaka volilna enota izvoli svojega poslanca. Če posamezen poslanec umre ali odstopi v obdobju med enimi in drugimi splošnimi volitvami, potekajo nadomestne volitve v eni sami volilni enoti (UK Parliament).

V parlament lahko kandidira vsak, ki si lahko priskrbi depozit 500 funtov (ki ga izgubi, če na volitvah ne doseže ene dvajsetine vseh volilnih glasov) ter ima podporo desetih podpisnikov. Če kandidat kandidira za politično stranko, mora biti po Zakonu o registraciji političnih strank iz leta 1998 ime te politične stranke registrirano. Kandidatom, ki jih ne podpira politična stranka je skoraj nemogoče zmagati na volitvah. Vsi sedanji poslanci pripadajo neki politični stranki (edina izjema je govornik parlamenta – predsednik parlamenta, ki ob prevzemu mandata prekine vse strankarske vezi). Nihče, ki je pa na seznamu diskvalifikacij ne more kandidirati v spodnji dom.

Diskvalifikacije so naslednje:

- tujci, razen državljanov Irske
- mlajši od 21 let
- duševni bolniki
- plemiči in plemkinje po lastnem pravu, razen irskih plemičev (njih namreč ni v zgornjem domu parlamenta)
- duhovščina (anglikanski in rimokatoliški duhovniki)
- dolžniki v stečaju do pet let po ustavitvi stečajnega procesa (razen če stečajni postopek dokaže, da stečaj ni bil posledica dolžnikovega neprimernega ravnanja)
- osebe obsojene zaradi izdaje do zaključka kazni ali pomilostitve
- osebe, obsojene kaznivega dejanja in obsojene na zaporno kazen za več kot eno leto, medtem ko so dejansko v zaporu ali nezakonito na prostosti (to je bilo določeno zato, da se onemogoči kandidatura teroristom iz Severne Irske)
- osebe na določenih javnih položajih (redno zaposleni sodniki, državni uslužbenci, člani rednih vojaških služb, člani policije, člani javnih uprav in podjetij) (Brandt 2002, 130)

Veliko Britanijo že po tradiciji opisujejo kot dvostrankarski sistem, a to drži le delno. Poleg konservativne in laburistične stranke, ki sta najmočnejši, je v spodnjem domu še sedem drugih strank. Od teh ima samo ena – liberalna demokracija nacionalno bazo, ostale stranke so regionalne (iz Walesa, Škotske in Severne Irske). Kraljica povabi vodjo največje stranke v spodnjem domu naj postane predsednik vlade in oblikuje vlado. Druga največja stranka v spodnjem domu nastopa kot opozicija. Zato, kljub temu, da je v parlamentu več kot le dve stranki, o Veliki Britaniji govorijo kot o dvostrankarskem sistemu (Allan 1997, 448 – 56).

Spodnji dom je pooblaščen glede zakonskih predlogov davčne zakonodaje in kar zadeva državnega denarja – te lahko brez potrditve zgornjega doma da v potrditev monarhu. □ Večina zakonskih osnutkov izvira iz spodnjega doma parlamenta. Poleg njih pa ministri lahko predložijo vladni zakonski osnutek, ki predstavlja vladno politiko, posamezni manj pomembni poslanci spodnjega doma ali plemiči iz zgornjega doma lahko predložijo zasebni zakonski osnutek, o katerem se razpravlja najprej v spodnjem domu, ki se po zadnji fazi – t.i. tretjem branju, kot že sestavljen zakon da v vpogled zgornjemu domu parlamenta. Ko se uskladijo besedila med lordsko zbornico in spodnjim domom pa se zaprosi za monarhovo soglasje (UK Parliament).

Če pogledamo odnos spodnji dom – vlada ugotovimo, da je vlada odgovorna spodnjemu domu in ne more delovati brez zaupnice. Večina vladnih ministrov pa je članov spodnjega doma (največ trije so lahko iz zgornjega doma). Če vlada izgubi večinsko podporo v spodnjem domu, pride do izglasovanja nezaupnice in vlada mora odstopiti. Na drugi strani pa vlada, ki ji je bila izrečena nezaupnica, zahteva od šefa države, da razpusti parlament in razpiše predčasne volitve (Grad 2000, 55).

ZGORNJI DOM PARLAMENTA (HOUSE of LORDS)

V primerjavi s spodnjim domom parlamenta ni bilo v zgornjem domu vse do leta 2008 nobenih pravnih omejitev glede števila članov. Pred letom 2008 je zgornji dom sestavljalo okrog 1330 članov, kar je pomenilo, da je bil največja zakonodajna zbornica na svetu. Laburistična vlada, ki je bila izvoljena leta 1997, je obljubila reformo zgornjega doma. Zakon o zgornjem domu parlamenta iz leta 1999 je začel veljati julija 2008, število članov zgornjega doma pa se je z njim zmanjšalo s 1330 na 724. S tem postane zgornji dom parlamenta pretežno imenovano telo in ne več dedno (House of Lords Act 1999).

Prevladajoča značilnost zgornjega doma je, da se noben njegov član ne voli na parlamentarnih volitvah in da so članstvo dobili kot darilo kraljevine, danes po nasvetu predsednika vlade. Članstvo v zgornjem domu tako obsega:

- **cerkvene dostojanstvenike:** med cerkvene dostojanstvenike, ki so člani zgornjega doma spadajo canterburyska in yorska nadškofa, durhamski in winchterski škofi, ter ostali škofi anglikanske cerkve, ki so višji po položaju, v skladu z vrstnim redom imenovanja. Število vseh škofov skupaj, ki so člani zgornjega doma, ne sme presegati 26. Škofe imenuje kraljica po nasvetu predsednika vlade – v praksi to pomeni, da predsednik izbere s seznama predlaganih kandidatov, ki ga priskrbijo cerkvene oblasti. V nasprotju s plemiči lahko glasujejo na parlamentarnih volitvah. Prisotnost škofov anglikanske cerkve v zgornjem domu manifestira načelo, da je anglikanska cerkev integralni del državnega ustroja, kraljica pa je poglavar cerkve (MPs and Lords; Brandt 2002, 123).
- **dedno plemstvo:** dedno plemstvo je tisto, ki jim je monarh osebno, ali pa njihovim prednikom, podelil različne nazive (vojvode, grofje, baroni...), ki so zgodovinsko označeni kot plemstvo. Irski plemiči ne morejo postati člani zgornjega doma, lahko pa so izvoljeni v spodnji dom. Ker dedni plemiči ne morejo biti člani spodnjega parlamenta, se od leta 1963 podedovanemu plemstvu lahko odrečejo in sicer v roku enega leta od podedovanja naslova

ali v roku enega leta od polnoletnosti. Z Zakonom o zgornjem domu iz leta 1999, ki je stopil v veljavo leta 2008, se zmanjša število dednih lordov, ki so člani zgornjega doma na 92, izvolijo pa jih plemiči izmed svojega družbenega sloja (Brandt 2002, 123; House of Lords Act 1999, MPs and Lords;).

- **dosmrtni plemiče:** dosmrtni plemiče imenuje kraljevina s kraljevim razglasom ter jim dodeli naziv barona. Dosmrtno plemstvo je namenjeno zaslužnim ljudem, da se jim omogoči vključitev v javno življenje ter kot protiutež konzervativni nagnjenosti, ki jo zastopa veliko število dednih plemičev. Ponavadi se podeli upokojenim javnim uslužbencem ali upokojenim članom spodnjega doma – predvsem tistim, ki so imeli visoke državne položaje. Prvotno dosmrtni plemiči niso mogli biti člani zgornjega doma, vendar so po sprejetju Zakona o dosmrtnem plemstvu leta 1958 to lahko postali. Občasno je dosmrtno plemstvo ustvarjeno za tistega, ki ga predsednik vlade želi imeti za ministra v vladi (MPs and Lords; Brandt 2002, 124; House of Lords Act 1999).

Do oktobra 2009 so bili člani zgornjega doma parlamenta tudi **redno nastavljeni sodniki prizivnega sodišča**. A se je z ustanovitvijo novega Vrhovnega sodišča Združenega kraljestva to spremenilo, saj so postali sodniki Vrhovnega sodišča. Novo Vrhovno sodišče je bilo ustanovljeno z Aktom o ustavni reformi leta 2005, z delom pa je pričelo 1. 10.2009. Tako tudi niso več člani zgornjega doma parlamenta in ne sodelujejo v razpravah in nimajo pravice glasovanja. V zgornjem domu parlamenta je tako bilo 11 sodnikov, ki so tvorili prizivno komisijo zgornjega doma – najvišji prizivni sodni zbor. V njo so bili vključeni sodniki, ki so bili na to funkcijo posebej imenovani, dva od njih sta bila vedno Škota. Navkljub delitvi oblasti pa je v prizivno komisijo lahko spadal tudi lord kancler, kar pa se je z Aktom o ustavni reformi iz leta 2005 spremenilo in od 01.10.2009 temu ni več tako. Sedaj so veje oblasti v Veliki Britaniji med seboj jasno ločene (The Supreme Court).

Iz priloženega je razvidno, da v primerjavi s poslanci spodnjega doma niso vsi plemiči poklicni politiki. To so poslovneži, akademiki, znanstveniki, pravniki, zdravniki, škofje in drugi strokovnjaki, pa tudi nekdanji ministri in poslanci spodnjega doma. Okrog 400 jih pogosto prisostvuje razpravam v zgornjem domu, medtem ko številni drugi prihajajo samo občasno, da bi sodelovali v razpravi, za katero imajo strokovno znanje. Pooblastila zgornjega doma omejuje zakon iz leta 1949. Zgornji dom se ne ukvarja s finančno zakonodajo, ki je izključna pravica spodnjega doma. Prav tako ne more blokirati zakonskega osnutka, ki ga je prejel spodnji dom, čeprav lahko naredi znatne revizije (UK Parliament).

2.3.3 SODNA VEJA OBLASTI

Sodna in izvršilna oblast sta se v Veliki Britaniji vse do ustanovitve Vrhovnega sodišča z Aktom o ustavni reformi iz leta 2005 delno prekrivali. Vrhovno sodišče je začelo z delom 1.10.2009 (Constitutional Reform Act).

Vse do ustanovitve novega Vrhovnega sodišča, ki je z delom kot sem že omenila začelo oktobra letos, so bili sodniki imenovani po nasvetu lorda. Nobenega mehanizma ni bilo, ki bi omogočal neodvisno kontrolo sodnih imenovanj, kot to poznajo v mnogih državah. Lord kancler je bil pogosto opisan kot živo nasprotje delitvi oblasti, saj ga imenuje predsednik valde in nima zagotovljene pravice do opravljanja službe. Je član kabineta, vodil pa je izvršilni oddelek, ki se je ukvarjala s sistemom sodišč, torej je bil odgovoren za sodna imenovanja in napredovanja. Lord kancler je prav tako predsedoval zgornjemu domu, vendar pa ni imel disciplinskih pooblastil, kot jih ima predsednik spodnjega doma. Bil je tudi član apelacijske komisije zgornjega doma. Navzkrižne vloge lorda kanclerja so zagovarjali s pragmatičnega stališča, češ da ta funkcija deluje kot mazivo med zakonodajo, izvršilno in sodno oblastjo ter tako omogoča učinkovitost vlade (Allan 1997, 478 – 86).

Z Aktom o ustavni reformi iz leta 2005 pa je prišlo do pomembnih sprememb in modernizacije v sodni veji oblasti. Največje spremembe so v tem, da se je drastično zmanjšal vpliv lorda kanclerja v sodstvu in da se je ustanovilo novo Vrhovno sodišče, ki je z delom pričelo 1. oktobra letos. Tako je do 1. 10. 2009 za pritožbe s Pritožbenega sodišča skrbel prizivna komisija zgornjega doma, ki je bila najvišji prizivni sodni zbor, sestavljalo pa jo je 11 sodnikov, ki so bili člani zgornjega doma parlamenta. Sedaj so te sodniki zaprisegli kot sodniki na novoustanovljenem Vrhovnem sodišču, ki je postalo najvišji prizivni organ v državi, hkrati pa so prenehali biti člani zgornjega doma parlamenta, saj je novo Vrhovno sodišče samostojen organ, ki se nahaja izven zgornjega doma. Lord kancler pa je z Aktom o ustavni reformi iz leta 2005, ki je zaslužen tudi za nastanek novega Vrhovnega sodišča, izgubil nadzor nad najvišjim sodstvom, saj nima več nobene vloge pri imenovanju sodnikov Vrhovnega sodišča. Sedaj jih je namreč po njegovem nasvetu imenovala kraljica. Po novih pravilih pa se bo, ko pojavi prosto mesto, ustanovila strokovna komisija, ki bo izbrala novega vrhovnega sodnika, ki pa več ne bo moral imeti plemiškega naziva. To je pa tudi največja in najbolj pomembna sprememba, saj se je z njo končno ločila sodna veja od zakonodajne veje oblasti (Constitutional Reform Act; The Supreme Court).

3 ANALIZA

Skozi pisni izdelek se jasno pokažejo temeljne razlike med političnim sistemom v ZDA in tistim v Veliki Britaniji. Kot smo ugotovili ima ameriški sistem vse tri veje oblasti med seboj jasno ločene, kar pomeni, da kongres ne more pomembnejše vplivati na predsednika ali na delo njegovega kabineta, tako kot lahko spodnji dom parlamenta v Veliki Britaniji na predsednika vlade in njegov kabinet. Če vlada izgubi večinsko podporo v parlamentu, pride do izglasovanja nezaupnice in vlada mora odstopiti. Do tega v ZDA ne more priti. Tako mora predsednik vlade v Veliki Britaniji vedno pri svojih odločitvah upoštevati dejstvo, da če izgubi podporo v parlamentu, avtomatsko izgubi oblast in tako vseeno nima tolikšne svobode odločanja kot jo ima predsednik v ZDA. V Veliki Britaniji predsednik vlade mora uživati podporo parlamenta v kolikor želi ostati s svojo vlado na oblasti, pred parlamentom pa se morajo on ali njegovi ministri zagovarjati v kolikor parlament ni zadovoljen z delom vlade. Predsednik vlade pa nima vpliva na delo parlamenta. V ZDA je predsednikova možnost vplivanja na kongres zelo velika, saj kongresu lahko prepreči sprejetje zakona ker ima pravico veta – v desetih dneh da lahko veto na predlog zakona, v tem primeru se predlog vrne v kongres, kjer ga še enkrat obravnavata oba domova. Zakon mora biti izglasovan s kvalificirano večino glasov dveh tretjin vseh članov domov, da bi bil predsedniški veto v kongresu preglasovan. Če pa predsednik zakonski predlog podpiše, ta postane zakon. Tako je več kot jasno, da ima parlament v Veliki Britanije na delo predsednika vlade veliko večji vpliv, kot ga ima kongres na delo predsednika ZDA. Tako je moja prva hipoteza, ki se glasi: **“Parlament ima v Veliki Britaniji na delo predsednika vlade večji vpliv kot ima kongres na delo predsednika ZDA”**, potrjena.

Predsednik vlade Velike Britanije, prav tako kot predsednik ZDA, imenuje in razrešuje vse vladne ministre, a je med njima kar nekaj razlik. Že samo dejstvo, da mora predsednik vlade po konvenciji predlagati kraljici vsa imenovanja in razrešitve v kabinetu kaže na to, da formalno (čeprav v praksi temu ni tako) predsednik vlade nima popolnoma prostih rok, saj naj bi mu kraljica svetovala pri njegovih odločitvah, čeprav nima pravice veta. V ZDA na izbor kandidatov poleg predsednika države tudi formalno ne vpliva nihče drug. Po zakonu o ministrih kraljevine iz leta 1975 je minister nosilec funkcije v službi njenega veličanstva, tako da je kraljica tista, ki po nasvetu predsednika vlade določi število in nazive ministrov. V ZDA ima predsednik tudi popolnoma proste roke pri izbiri števila sekretarjev v kabinetu. Ponavadi jih je okoli petnajst, a predsednik bi lahko, če bi presodil, da je tako potrebno imenoval še več sekretarjev. Druga velika razlika pri sestavi kabineta med predsednikom vlade VB in predsednikom ZDA je ta, da predsednik ZDA lahko za člana svojega kabineta izbere kogarkoli si želi. Imenovanje v kabinet ni pogojeno s strankarsko

opredelitvijo, članstvom v kongresu ali sploh s politično aktivnostjo. Velikokrat se je že zgodilo, da je predsednik za sekretarja izbral strokovnjaka iz popolnoma druge branše in ne politike npr. uspešnega gospodarstvenika je postavil na mesto sekretarja za finance. Zgodilo se je pa tudi, da je predsednik postavil na mesto sekretarja člana nasprotne stranke, kateri sam pripada. Celo letos je Barack Obama pustil v kabinetu nekdanjega sekretarja za obrambo pri Bushevi administraciji, ki je republikanec. Predsednik vlade Velike Britanije je omejen le na člane svoje stranke v parlamentu. Tudi v tem primeru se pokaže, da ima predsednik ZDA pri sestavi kabineta veliko večjo izbiro in s tem večjo avtonomnost pri sestavi kabineta. V Veliki Britaniji je kabinet telo, odgovorno parlamentu, ki oblikuje politiko in koordinira delo vladnih resorjev. V ZDA pa je celoten kabinet odgovoren le predsedniku. Tako, da se v Veliki Britaniji lahko zgodi, da parlament razreši celoten kabinet, s tem tudi predsednika vlade, v ZDA pa je edini, ki razrešuje v kabinetu predsednik. Predsednika se ne da razrešiti, razen v primeru, da predsednik krši ustavo ter se ga obtoži (impeachment) in obsodi. Le tako bi se dalo predsednika zamenjati. Še ena izmed temeljnih razlik med predsednikom vlade Velike Britanije in predsednikom ZDA je tudi ta, da je predsednik ZDA vedno glavni znotraj kabineta, da je tisti, ki oblikuje politike posameznih resorjev, vsi sekretarji pa se ravnavajo po navodilih predsednika. Tudi v primeru, da se mnenje sekretarja in predsednika razlikujeta, se je sekretar dolžan ravnati po navodilih predsednika. Predsednik vlade Velike Britanije pa ne more uveljavljati svoje volje v nasprotju z voljo združenega kabineta, če ta uživa podporo spodnjega doma, saj če bi uveljavil svojo voljo v takem primeru, bi po vsej verjetnosti bil razrešen z mesta predsednika vlade. To je pomembno, ker pokaže, da ima v kabinetu v ZDA glavno besedo predsednik, ki se ga ne da razrešiti, predsednik vlade Velike Britanije pa mora biti pri svojem delu bolj pazljiv, saj se ga lahko razreši. Predsednik vlade Velike Britanije mora pri oblikovanju pomembnih odločitev, kot so tudi imenovanja ali razrešitve ministrov, veliko bolj upoštevati mnenje lastne stranke, saj če izgubi položaj voditelja stranke s tem izgubi tudi podporo spodnjega doma in je avtomatsko razrešen z mesta predsednika vlade. Predsednik ZDA pa je pri imenovanju in izbiri svojih kandidatov popolnoma neodvisen in izbira kandidatov temelji le na njegovi lastni izbiri in presoji. Predsednik ZDA lahko razreši katerega koli sekretarja, če je z njegovim delom nezadovoljen ali pa če se preveč razhajata. Pri razrešitvi ne igra vlogo politična podpora danega sekretarja. Predsednik vlade Velike Britanije pa mora pri razrešitvah ministrov biti veliko bolj previden, saj je tveganje ob razrešitvi ministra, ki uživa politično podporo veliko. V praksi svobodo predsednika vlade Velike Britanije omejujejo strankarski razmisleki, kot tudi dejstvo, da je znotraj stranke veliko tekmecev za mesta v kabinetu. Kabinet je v Veliki Britaniji kolektivno odgovorno telo, kar pomeni, da za napačne odločitve odgovornost prevzema celoten kabinet in ne le predsednik vlade, kar vpliva na večjo previdnost predsednika vlade pri izboru kandidatov. V ZDA pa je vsak

minister odgovoren le zase. Tako je moja druga hipoteza, ki se glasi: “**Ameriški predsednik ima pri sestavi kabineta večjo neodvisnost kot predsednik vlade Velike Britanije**”, potrjena.

Tako kot predsednik ZDA, ima tudi kraljica v Veliki Britaniji v rokah izvršilno vejo oblasti. A za razliko od predsednika ZDA ima ona izvršilno oblast v rokah le formalno. Po dogovoru mora kraljica vedno privoliti v parlamentarne zakone in se ravnati po nasvetu ministrov in predsednika vlade. Naslednji primeri nam bodo dokazali, da ima izvršilno vejo oblasti le formalno v rokah. Kraljica imenuje predsednika vlade, a je ta vedno vodja parlamentarne stranke, ki je zmagala na volitvah. Se pravi, da ne izbira sama kdo bo predsednik vlade, ga le imenuje. Kraljica odslovi vlado v primeru, da ta dobi nezaupnico v spodnjem domu, a odkloni svoj odstop – to se sicer v Veliki Britaniji ni zgodilo že od leta 1783, vendar se je zgodilo v Avstraliji leta 1975. Se pravi, da sama ne more kar odsloviti vlade, ta mora najprej dobiti nezaupnico v spodnjem domu in če le ta noče odstopiti, jo šele tedaj kraljica lahko odslovi. Kraljica na prošnjo predsednika vlade imenuje plemiče v zgornji dom, a bi lahko to prošnjo zavnila takrat, ko je vzrok za tako prošnjo želja, da se zgornji dom preplavi z vladnimi podporniki, a se tudi to ni zgodilo vse od leta 1813. Njena naloga pa je tudi, da svečano ratificira mednarodne pogodbe. Predsednik ZDA pa ima za razliko od kraljice Velike Britanije dejansko v rokah izvršilno oblast. Njegova glavna naloga je implementacija zakonov, ki jih je napisal kongres, potrdil pa jih je sam, da so postali veljavni. (Predsednik ZDA podpisuje zakone, ki jih predlaga in sprejema kongres, večinoma sicer na pobudo predsednika. Ko je predlog zakona potrjen v obeh domovih parlamenta, o njegovi nadaljni usodi odloča predsednik. V najboljšem primeru ga predsednik podpiše, s čimer predlog postane zakon, v najslabšem pa ga doleti predsedniški veto, ki ga lahko kongres preseže le z dvotretjinsko večino.) Vse ministre, zvezne sodnike in veleposlanike imenuje in razrešuje sam, ne po nasvetu nekoga – kot je to slučaj pri kraljici Velike Britanije. Njegova naloga je, da podpisuje mednarodne pogodbe in ne, dajih le svečano ratificira, kot je naloga britanske kraljice. Med ostalimi pomembnimi funkcijami predsednika pa so še te, da predlaga proračun, odloča o državnih birokratih in lahko pomilosti zapornike. The pooblastil britanska kraljica nima. Tako je tudi moja tretja hipoteza, ki se glasi: “**Predsednik ZDA ima večje pristojnosti kot monarh Velike Britanije**”, potrjena.

4 ZAKLJUČEK:

V diplomskem delu sem primerjala dva politična sistema: parlamentarnega in predsedniškega. Ugotovila sem, da je bistvena razlika med njima v tem, da je za predsedniški sistem predvsem značilno to, da izvršilno vejo oblasti vodi šef države kot individualni državni organ, vse tri veje oblasti pa so med seboj jasno ločene, v parlamentarnem sistemu pa sta zakonodajna in izvršna oblast enakopravni, imata odnos medsebojnega dinamičnega ravnotežja in vzajemnega delovanja druga na drugo, kar pomeni, da je vlada odgovorna parlamentu in ne more delovati brez zaupnice parlamenta. Če vlada izgubi večinsko podporo v parlamentu, pride do izglasovanja nezaupnice in vlada mora odstopiti. To se v predsedniškem sistemu ne more zgoditi.

To se pozna tudi pri sestavi kabineta, saj ima v ZDA predsednik pri sestavi kabineta popolnoma proste roke, v Veliki Britaniji pa ima predsednik vlade na izbiro le člane lastne stranke, ki so v parlamentu. Predsednik vlade Velike Britanije celo ne more uveljavljati svoje volje v nasprotju z voljo združenega kabineta, če ta uživa podporo spodnjega doma parlamenta, saj če bi uveljavil svojo voljo v takem primeru, bi po vsej verjetnosti bil razrešen z mesta predsednika vlade. V ZDA, ki ima predsedniški politični sistem, pa se to ne more zgoditi. Razrešitev predsednika zaradi pomanjkanja podpore v kongresu ni možna. Predsednik vlade Velike Britanije mora tudi pri oblikovanju pomembnih odločitev, kot so imenovanja ali razrešitve ministrov, veliko bolj upoštevati mnenje lastne stranke, saj če izgubi položaj voditelja stranke s tem izgubi tudi podporo spodnjega doma in je avtomatsko razrešen z mesta predsednika vlade. V ZDA pa tudi to ni možno, saj razrešitev predsednika, razen v primeru da se predsednika v primeru izdaje, podkupnine ali drugih težjih kaznivih dejanj kot posledica obsodbe po ustavni obtožbi (impeachment), ni možna.

V Veliki Britaniji je formalno izvršilna veja oblasti v rokah kraljice, a se njena moč ne more meriti z močjo predsednika ZDA, saj je njena vloga predvsem simbolična, po dogovoru pa mora vedno privoliti v parlamentarne zakone in ravnati po nasvetu ministrov.

Pri primerjavi političnega sistema ZDA in političnega sistema Velike Britanije sem si pomagala s tremi hipotezami, ki sem jih postavila na začetku naloge. S pomočjo njih sem uspela izpostaviti ključne razlike med obema političnema sistemoma. V analizi sem prišla do željenih ugotovitev.

5 LITERATURA

Allan, Trevor. 1997. *Parliamentary Sovereignty: Politics and Revolution*. Oxford: Oxford University Press.

Allot, Peter. 1990. *Parliamentary Sovereignty – From Austin to Hart*. Cambridge: Cambridge Law Journal.

Bowles, Nigel. 1998. *Government and politics of the United States. Second edition*. Wales: Creative Print & Design, Ebbw Vale.

Brandt, Neven in drugi, ur. 2002. *Politični sistem Velike Britanije*. Koper: Visokošolsko središče v Kopru.

Della Porta, Donatela. 2003. *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Sophia.

Derbyshire, Denise J in Derbyshire Ian. 1996. *Political Systems of the world*. Great Britain: Helicon Publishing Ltd.

Ferfila, Bogomil. 1992. *Kje si Amerika*. Ljubljana: Grafični marketing J. Erjavec.

Ferfila, Bogomil in drugi, ur. 2001. *Države in svet*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ferfila, Bogomil in Marta Kos. 2002. *Politično komuniciranje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Grad, Franc. 2000. *Parlament in vlada*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

Grad, Franc in Igor Kaučič. 2003. *Ustavna ureditev Slovenije: tretja, spremenjena in dopolnjena izdaja*. Ljubljana: GV Založba.

Grims, Branko. 2006. *Primerjava drugih domov parlamentov: slovenski in ameriški primer*. Ljubljana: Družina.

Hennessey, John. 1986. *Cabinet*. Oxford: Basil Blackwell.

History Learning Site. 2009. *Limits to the powers of a Prime Minister*. Dostopno prek: www.historylearningsite.co.uk (17. september 2009).

History Learning Site. 2009. *The Powers of Prime Minister*. Dostopno prek: www.historylearningsite.co.uk (17. september 2009).

OPSI (Office of Public Sector Information). 2009. *Constitutional Reform Act*. Dostopno prek: <http://www.opsi.gov.uk> (18. september 2009).

OPSI (Office of Public Sector Information). 2009. *House of Lords Act 1999*. Dostopno prek: <http://www.opsi.gov.uk> (16. september 2009).

Ribičič, Ciril. 2000. *Podoba parlamentarnega desetletja*. Ljubljana: NUK.

Speaker Nancy Pelosi. 2009. *About Nancy Pelosi*. Dostopno prek: www.speaker.house.gov (20. september 2009).

Šturm, Lovro. 1998. *Omejitev oblasti, ustavna izhodišča javnega prava*. Ljubljana: Nova revija.

The Cabinet Office. 2009. *Structure of the Cabinet Office*. Dostopno prek:

www.cabinetoffice.gov.uk (9.september 2009).

The Student Room. 2009. *The Powers of the Prime Minister and Limitations on His Power*. Dostopno prek: <http://www.thestudentroom.co.uk> (17. september 2009)

The Supreme Court. 2009. Dostopno prek: <http://www.supremecourt.gov.uk> (30. september 2009).

The White House. 2009. *The Cabinet*. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov/> (20. september 2009).

The White House. 2009. *The Executive Branch*. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov/> (23. september 2009).

The White House. 2009. *The Legislative Process*. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov> (23. september 2009).

The White House. 2009. *The Legislative Branche*. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov>. (23. september 2009).

Tocqueville, Alexis de. 1996. *Demokracija v Ameriki I*. Ljubljana: Krtina, knjižna zbirka Krt.

UK Parliament. 2009. *The House of Commons*. Dostopno prek: www.parliament.uk/ (10. september 2009).

UK Parliament. 2009. *The House of Lords*. Dostopno prek: www.parliament.uk/ (10. september 2009).

UK Parliament. 2009. *MPs and Lords*. Dostopno prek: www.parliament.uk (10. september 2009).

University of Missouri Kansas City School of Law. 2009. *Separation of powers under the United States Constitution*. Dostopno prek: <http://www.law.umkc.edu/> (20. september 2009).

Weiss, Carol. 1998. *Evaluation: Methods for studying programs and policies*. Upper saddle River: Prentice Hall.

Wikipedia. 2009. *Senat*. Dostopno prek: <http://wikipedia.org>. (20. september 2009)

Wolf, Peter, ur. 1996. *American Government*. New York: HarperCollins Publishers Inc.